

Tietopolitiikka – 2020-luvun uusi politiikkalohko

Tietopolitiikan yhteistyöryhmän näkemyksiä tietopolitiikan johtamisesta

---

Toimiva tietopolitiikka edellyttää yhteistä kieltä ja sisältöjen jäsenystä sekä toteutusta tukevia rakenteita ja johtamista.

Digitalisaatio muokkaa yhteiskuntaa laajasti. Se muuttaa ihmisten käyttäytymistä, yritysten liiketoimintaa sekä markkinoiden dynamiikkaa. Sen vaikutukset ulottuvat hallinnon legitimitetistä ja oikeudenmukaisuudesta työllisyyteen, palveluihin, julkisen sektorin kestävyteen, ympäristöön, kilpailukykyyn, osaamiseen ja ihmisten perusoikeuksiin.

Uudet politiikkalohkot ovat syntyneet hakemaan ratkaisuja uusiin kriiseihin tai yhteiskunnan muutoksiin. Sosiaalipolitiikalle oli vahva tilaus 60-luvun rakennemuutoksissa. Energiapolitiikka muodostettiin vastauksena 1970-luvun öljykriisiin. 1990-luvulla havaittiin ympäristöongelmien vaativan vahvempaa kokonaisuuden haltuunottoa ympäristöpolitiikan kautta. Nyt olemme jälleen tilanteessa, jossa etsimme ratkaisuja tämän päivän ja tulevaisuuden haasteisiin. Tietopolitiikka on vastaus muuttuvaan maailmaan, jossa digitalisaatio muuttaa toimintaa kaikilla alueilla ja tiedolla on ratkaiseva merkitys ihmisten hyvinvoinnin ja yhteiskunnan kestävyden kannalta. Suomessa ja myös EU:ssa tarvitaan **hallinnon siilot ja puolueiden rajat ylittävää** kestävää, yli hallituskausien ulottuvaa tietopolitiikkaa.

Tietopolitiikan sisällöt ovat poliittisessa keskustelussa vasta hahmottumassa. Tärkeitä avauksia ovat olleet hallituksen tietopoliittinen selonteko 2018¹ ja Teknologianeuvottelukunnan työ 2021², sekä tulevaisuusvaliokunnan ennakointityö³. Osin samoista asioista puhutaan myös eri kattokäsitteillä, kuten esimerkiksi datatalous, teknologiapolitiikka ja digitalisaatio. Peräänkuulutamme yhteisen kielen luomista ja näiden sisältöjen jäsentämistä parlamentaarisesti, hallinnonalojen ja yhteiskunnallisten toimijoiden yhteistyönä. Monista eri näkökulmista ja niistä yhteensovittaen muovautuu suomalaisen tietopolitiikan sisältö.

Sisältöjen jäsentämisen ohella on rohkeasti kyettävä uudistamaan **rakenteita ja johtamista** niin, että menestyksellisen tietopolitiikan toteuttaminen on mahdollista. Monimutkaistuvassa maailmassa poliittisen päätöksenteon ja hallinnon lokeroituminen on kasvava ongelma. Erityisen haitallista se on tietopolitiikassa, koska digitalisaatio muuttaa toimintatapoja ja yhteiskuntaa toimialojen rajat ylittäen. Nykyiset julkisen politiikan ja hallinnon koordinaatiomenetelmät eivät riitä 2020-luvun haasteisiin ja digitalisaation täysimittaiseen hyödyntämiseen.

Uusi politiikkalohko syntyy systeemisenä muutoksena eri toimijoiden vuorovaikutuksesta. Tämä parlamentaarisen tietopolitiikan yhteistyöryhmän kirjoittama “non-paper” pyrkii omalta osaltaan työntämään systeemiä kehitystä eteenpäin. Tavoitteena on saada vuoden 2023 eduskuntavaaleissa ja hallitusneuvotteluissa linjattua vaalituloksesta riippumatta toimivan tietopolitiikan lohkon vaatimat sisällöt ja rakenteelliset muutokset, joiden avulla voimme vastata digitaalisen ajan haasteisiin ja mahdollisuuksiin.

---

¹ <https://vm.fi/tietopoliittinen-selonteko>

² <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163185>

³ <https://www.eduskunta.fi/FI/valiokunnat/tulevaisuusvaliokunta/julkaisut/>

Tietopolitiikan sisällöt

Mitkä ovat tietopolitiikan keskeisiä teemoja? Alustatalous, kyberturvallisuus, omadata, avoimet rajapinnat, tekoäly, verkkoinfrastruktuuri, standardit, digituki, tekijänoikeudet, digivero, vai joku muu sadoista eri teemoista, jotka löytyvät analysoimalla hallitusohjelma, tietopoliittinen selonteko sekä kuuden eduskuntapuolueen tietopolitiikkaa koskevat ohjelmat ja linjaukset.

Mitä tavoitteita kohti pyrimme toimintatapoja digitalisoimalla? Digitalisaatiota tarjotaan ratkaisuksi moneen: Mistä kasvua ja kilpailukykyä? Digitalisaatio. Kuinka selviämme vinoutuvasta huoltosuhteesta? Digitalisaatio. Kuinka jaksamme yli koronan? Digitalisaatio. Niin ja tietenkin julkishallinnon tehokkuus, osallisuuden parantuminen ja vihreän muutoksen toteutuminen digin avulla. Samalla kun digitalisaatio nähdään ratkaisuna, niin digitalisoitua maailma on myös täynnä uhkia ja riskejä, kuten valetietoa, deep-fakeja, kyberterrorismia, identiteettivarkauksia, informaationsotaa, digitaalista syrjäytymistä, markkinaa hallitsevien teknologiajättien hegemoniaa sekä ihmisten yksityisyyden ja perusoikeuksien rapautumista.

Mitä enemmän digitalisaatiosta ja tietopolitiikasta lukee puolueiden, ministeriöiden, virastojen ja vaikuttajaorganisaatioiden tuottamia sisältöjä, sitä vaikeampi on hahmottaa, mikä on merkityksellistä. Kaikissa papereissa on paljon samankaltaisia hyviä toiveita, isoja ja pieniä asioita, keinon kaltaisia ehdotuksia, teesejä ja iskulauseita – kaikki toisiinsa kietoutuneena. Teknologinen kehitys itsessään kuvataan muutosvoimana, trendinä, mahdollisuutena, työkaluna, uhkana ja joskus myös tavoitteena itsessään. Aiheen ympärillä käytävä yhteiskunnallinen keskustelu on vielä hyvin jäsentymätöntä. Tietopolitiikan sisällöt ovat kuin säkillinen legopalikoita lattialle kaadettuna. Kaikilla tietopolitiikan tekijöillä on omat lempidigihankkeensa, jotka ovat osin päällekkäisiä ja ilman yhteistä suuntaa.

Kattava tietopolitiikan sisältöjen määrittely ei ole ennakoedellytys tietopolitiikan politiikkalohkon syntymiselle, vaan sisältöjen jäsentäminen itsessään on osa tietopolitiikkaa. Teknologian kehittyminen on ja tulee olemaan todella nopeatempoista eikä valmista kaikenkattavaa kokonaisuutta kannata tavoitella. Tietopolitiikalla pitää varmistaa että päätöksenteko, yhteiskunta ja talousjärjestelmät ovat edes jollain tavalla valmiita reagoimaan ja muuttamaan teknologian kehityksen mukana.

Tarkkaa sisältöjen rajaamista tärkeämpää on yhteinen kieli, joka mahdollistaa ymmärryksen jatkuvan kehittymisen eri toimijoiden vuorovaikutuksessa. Yksittäisten hankkeiden, ideoiden, teemojen tai teknologioiden järjestämisen, priorisoinnin tai paremmin selittämisen rinnalla pitää tehdä laajempaa systeemistä hahmottamista. Systeemiajattelu on ymmärtämisen apuväline, jolla voidaan kuvata monimutkaisten järjestelmien vaikuttavia osia ja näiden toiminnan yhteistulosta. Toisin kuin perinteinen analyysi, se ei pyri jakamaan tutkittavaa kohdetta osiin, vaan pyrkii ymmärtämään, miten eri osat vaikuttavat kokonaisuuteen.

Johtaminen ja rakenteet tietopolitiikan toimeenpanoon

Tietopolitiikan sisällöt ovat muodostumassa ja muutos on nopeaa kaikkialla, tämä ei ole vain Suomen erityispiirre. Tietopolitiikan toteuttamisessa on kuitenkin eroja. Esimerkiksi Etelä-Koreassa on ollut samanlaisia tietopolitiikan strategioita, kuin Suomessakin, mutta sillä erolla, että ne on pantu toimeen. Tietopolitiikan osalta sisällöllisesti loistava hallitusohjelmakaan ei auta, jos sen toteutus tahmaantuu siilojen välisten koordinaatio-ongelmien takia. Nykymallisen johtamisen ja rakenteiden puitteissa Suomi ei kykene nostamaan tasoaan tietopolitiikassa. Tietopolitiikan sisällöt ja johtaminen eivät ole joko-tai vaan sekä-että.

Tietopolitiikan toimeenpanoa tulee johtaa ja jäsentää sekä poliittisesti että hallinnon puolella. Poliittisesti sen tulee olla **parlamentaarista** ja hallinnon puolella **hallinnonaloja yhdistävää**. Hyvällä tietopolitiikalla tuetaan yhteiskunnan digitaalisen infrastruktuurin kehitystä. Yleiskäyttöinen digitaalinen infrastruktuuri, joka toimii **niin julkisella kuin yksityiselläkin puolella** on samalla tavalla yhteiskunnan perusrakenne, kuin esimerkiksi sähkö-, tele-, vesi- ja viemäriverkot tai liikenneväylät. Ilman toimivaa fyysistä ja digitaalista infrastruktuuria ei voi olla toimivia nykyaikaisia palvelujakaan. Ei myöskään ole järkevää edistää julkishallinnon digitalisaatiota ja muun yhteiskunnan digitalisaatiota toisistaan erillään.

Parlamentarisesti

Tähän saakka tietopolitiikan tekeminen on Suomessa ollut pääosin hallinnon politiikkatoimien valmistelua ja toteutusta. Poliittisten toimijoiden ote tietopolitiikkaan on ollut ohut suhteessa siihen, kuinka suuri merkitys tietopolitiikan sisällöllä on yhteiskuntaan. Kaikilta perinteisiltä politiikan aloilta on helppo nimetä eri puolueista kärkiosaajia, mutta tietopolitiikan osaajien lista on vielä lyhyt. Poliittinen systeemi ei erityisesti kannusta profiloitumista ja osaamisen kehittämistä tietopolitiikassa, koska tietopolitiikan erityisosaamisella ei nykyisin saa laajaa kansansuosiota, eikä painavia salkkuja vaikuttaisen paikoissa. Poliitiikan kentällä on myöskin harvoja positioita, missä tietopolitiikan osaamista pääsisi syntymään, kun asioita käsitellään hajallaan. Samalla, kun yhteiskunnallisen merkittävyyden takia on tärkeää, että tietopolitiikan osaaminen ja merkitys puolueissa vahvistuu, niin kukaan ei kuitenkaan toivo teeman politisoitumista. Tähän saakka tietopolitiikka ei ole ollut puolueita jakavaa eikä riitaisaa. Tietopolitiikan politiikkalohkon kulttuurissa kannattaa pitää kiinni pikemmin parlamentarisesta puolueita enemmän yhdistävästä kuin jakavasta perusvireestä.

Hallinnonaloja yhdistävää

Tietopolitiikka liittyy kaikkiin yhteiskunnan aloihin. Siinä, missä tietopolitiikka poliittisesti on parlamentaarista ja puolueita yhdistävää, niin myös hallinnon puolella sen tulee olla eri hallinnonaloja ja hallinnon tasoja yhdistävää. Yhtenä vastauksena hallinnon siiloutumisen ongelmaan yleisesti (ei vain tietopolitiikassa) on esitetty tavoite valtioneuvoston toiminnan yhtenäistämistä⁴. Massiivinen hallinnon rakenneuudistus on kuitenkin hidas ja vaikea. Tietopolitiikan politiikkalohkon muodostaminen tulisi nähdä kevyempänä polkuna kohti pitkän tähtäimen tavoitetta yhtenäisemmästä valtioneuvostosta sekä toimivammasta yhteistyöstä valtion, kuntien ja tulevien hyvinvointialueiden välillä.

Selkeä roolitus julkisen ja yksityisen yhteistyössä

Digitaalisen pehmeän infrastruktuurin toteuttaminen ja ylläpito vaatii uusia toimintamalleja ja toimijoita. Julkishallinto voi tuoda uusille toimintamalleille luottamusta ja tukea niiden syntymistä alkuvaiheessa. Pitkällä tähtäimellä luotettavaa ja toimivaa digitaalista infrastruktuuria saadaan parhaiten tehtyä julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyöllä. Fyysisessä maailmassa julkinen sektori vastaa monien yhteiskunnallisten perusrakenteiden toteutuksesta ja asettaa säännöt yksityiselle elinkeinotoiminnalle. Käsitys siitä, mitkä toiminnot kuuluvat julkisesti järjestettäväksi, on elänyt ajan myötä, esimerkiksi lennätinverkko oli valtion, mutta matkapuhelinverkko on yksityisten yritysten rakentama. Tarvitsemme tietopolitiikkaan vastaavan keskustelun, jolla luodaan näkemys hyvästä digitaalisesta yhteiskunnasta ja eri toimijoiden rooleista siinä.

---

⁴ <https://valtioneuvosto.fi/-/10623/yhtenainen-valtioneuvosto-synty-yhteistyolla>

Ehdotuksia

Systeemiseen muutokseen kuuluu, että joskus ison muutoksen tekeminen on helpompaa kuin pienin askelein eteneminen. Silloin systeemi siirtyy yhdestä vakaasta tilasta toiseen, pienillä tönäisyillä ei päästä uuteen tilaan. Kuilun yli ei voi kävellä, pitää hypätä. Näillä saatesanoilla haastamme kaikkia lukijoita osallistumaan tietopolitiikan politiikkalohkoa muovaamiseen. Seuraavassa on keskustelun herätteeksi tietopolitiikan yhteistyöryhmässä esille nousseita ehdotuksia tietopolitiikan sisällöistä sekä toimeenpanon ja johtamisen rakenteista.

Yhteistyön edellytykset

Avoin julkisen sektorin hankesalkku, jossa on tavoitteena tilannekuva kaikista julkisen sektorin hankkeista. Hankesalkun ei tarvitse olla yksi järjestelmä, kunhan rajapinnat toimivat ja hanketiedot ovat lähtökohtaisesti avoimia (avoin hallinto). Suositaan avoimen tuotteen hallintamallia⁵ ja kannustetaan hyödyntämään jo olemassa olevia ratkaisuja. Velvoitetaan viranomaiset järjestämään julkisen sektorin palvelut ihmiskeskeisesti. Ohjataan tavoitteita voimakkaasti tulosohjauksen työkaluin. Yhteistyöhön kannustavien toimintamallien lisäksi luodaan puitteita, joissa ihmisten kautta projektit ja ideat kohtaavat.

Tiedon infrastruktuuri kokonaisvaltaisen tiedon hyödyntämisen mahdollistajana

Julkisen sektorin hallinnassa olevan tiedon tulee olla koneluettavaa ja muiden hyödynnettävissä standardoitujen rajapintojen kautta. Luodaan velvoite käyttää standardeja API-rajapintoja ja velvoitetaan viranomaisia rakentamaan vastuullaan olevista tietovarannoista arvoa tuottavia tietotuotteita. Toteutetaan muutos osana julkisen hallinnon tiedonhallintakartan⁶ työstämisestä. Myös sääntelyllä on iso merkitys tiedon hyödyntämisessä ihmisen parhaaksi, joten seuraavaksi täytyy selvittää, miten tiedon liikkuvuutta ja hyödynnettävyyttä lisätään regulaation keinoin ihmisten, järjestöjen ja yritysten toiminnan helpottamiseksi.

Digitaalinen identiteetti

Sähköisen identiteetin sekä tunnistamis- ja luottamuspalveluiden edellytyksenä on yksityisen ja julkisen sektorin toimiva yhteistyö. Suomessa on digitaalisen identiteetin ratkaisuihin edetty verkkaisesti, eikä yhteistä tulevaisuuden suuntaa ole pystytty parhaalla tavalla sanoittamaan keskeisten toimijoiden välillä. Keskeisiä toimijoita ovat pankit, teleoperaattorit, sekä tunnistamisasioista vastaavat useammat ministeriöt ja virastot kuten valtiovarainministeriö, liikenne- ja viestintäministeriö, Digi- ja väestötietovirasto, Liikenne- ja viestintävirasto sekä Kilpailu- ja kuluttajavirasto. Tilanne on korjattava luomalla puitteet avoimelle ja rakentavalle keskustelulle ja kirkastamalla yhteinen tavoitetila riittävän pitkällä tähtäimellä. Suunta kannattaa ottaa hiljattain julkaistusta ja EU:n digitaalisen identiteetin aloitteesta⁷, jonka toteuttamisessa Suomi voi olla keskeisessä roolissa.

---

⁵

<https://www.kuntaliitto.fi/osallistuminen-ja-vuorovaikutus/tietoyhteiskunta/tulevaisuuden-kunnan-digitalisointi-projekti-2018-2019/avoimen-tuotteen-hallinta-koulutusmateriaali>

⁶ <https://vm.fi/julkisen-hallinnon-tiedonhallintakartta>

⁷ https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/europe-fit-digital-age/european-digital-identity_en

Reaaliaikainen tilannekuva

Tiedolla johtaminen onnistuu parhaiten oikean ja mahdollisimman reaaliaikaisen tiedon avulla. Silloin kun tilannekuva on oikea, se lisää todennäköisyyttä myös oikeisiin päätöksiin. Reaaliaikainen tilannekuva näyttää muutokset heti, jolloin päätösten seurausten analysointi nopeutuu ja helpottuu. Käytännössä reaaliaikainen tilannekuva vaatii sekä tiedon keruun että sen käsittelyn automatisointia. Samoin kerättävän tiedon määrittely ja kerätyn tiedon laatu ovat tärkeitä. Konkreettinen askel reaaliaikaisen tilannekuvan saamiseksi edellyttää toimeksiantoa ja voimavaroja tiedon keruuseen ja käsittelyyn erikoistuneille viranomaisille. Parhaita käytäntöjä löytyy rahaliikenteestä, jossa on otettu merkittäviä askelia kohti reaaliaikaisuutta.

Reaaliaikatalous ja julkinen sektori alustana

Hallitusohjelmassa 2019⁸ todetaan, että sosiaaliturvan uudistamisessa laajennetaan tulorekisterin tietosisältöä erityisesti työn murroksen näkökulmasta. Kyse on esimerkiksi työttömyysturvan sujuvammasta maksatuksesta. Tämä on kannatettava kehityssuunta, jota tulisi viedä rohkeasti pidemmälle. Tulorekisteriä ja digitaalista veroinfrastruktuuria olisi syytä kehittää kaikki tulomuodot yhteentuovaksi reaaliaikaiseksi alustaksi. Se kautta lakisääteinen rahaliikenne valtion, yksilöiden sekä yrityskansalaisten välillä voidaan hoitaa automaattisesti. Tämä on osa siirtymistä reaaliaikatalouteen, jossa taloustiedot, kuten laskut, kuitit, raportit ja verojen maksutiedot, kulkevat digitaalisesti ja rakenteellisessa muodossa automaattisesti eri toimijoiden järjestelmien välillä. Digitaalinen ja automatisoitu alv-raportointi ja verotusmenettely helpottavat veronmaksua ja harmaan talouden torjuntaa. Alustojen tietojen hyödyntäminen yhdessä reaaliaikatalouden järjestelmien kanssa mahdollistavat tulevaisuudessa sen, että verotus on yhä laajemmin automatisoitua. Esimerkiksi alustatalouden freelance- ja keikkatyöhön liittyvät vero-, vakuutus- ja kirjanpitoalveloitteiden hoitaminen voitaisiin mahdollisimman pitkälle automatisoida reaaliaikatalouden mekanismeja hyödyntäen.

Etä- ja hybridi koulutuksessa ja työssä

Koronakriisi osoitti sen, että laajamittainen etä- ja hybriditekeminen opiskelussa, työssä, palveluissa ja vapaa-ajalla on mahdollista ja siihen voidaan siirtyä nopeastikin. Koronakriisistä johtuva siirtymä oli kuitenkin hallitsematon ja varsinkin opiskelun osalta todelliset tulokset ja siirtymästä johtuvat ongelmat ovat vielä paljastumatta. Oikein toteutettuna etätö, etäopiskelu ja etäpalvelut ovat Suomelle valtavia mahdollisuuksia. Näiden mahdollisuuksien toteuttamiseksi tulee nyt koronakriisin jälkeen systemaattisesti rahoittaa, ohjeistaa, kannustaa (mm. verot ja kompensaatiot) ja myös velvoittaa yhteiskunnan eri toimijoita kestävän etä- ja hybriditoiminnot mahdollistavan toimintakulttuurin kehittämiseen. Esimerkiksi Suomen kannattaa edelläkävijänä nyt kehittää virtuaaliodellisuutta hyödyntäviä koulutuksen innovaatioita, joilla todistetusti on mahdollista lisätä koulutuksen mielekkyyttä, tehokkuutta ja parempaa muistiin jäämistä. Tulevaisuudessa immersiiiviset teknologiat mullistavat etätekemistä työssä ja koulutuksessa moninkertaisesti verrattuna koronapandemian aikana tehtyyn digiloikkaan, joka toi videoyhtedev monien arkeen.

Tieto- ja teknologiaministeriö

Tietopolitiikka tarvitsee vastuuministerin ja oman uuden ministeriön. Perustettavan ministeriön tulee olla kokonaan uudenlainen verkostomainen toimija – strategiaa, johtamista, toimintakulttuuria ja toimitiloja myöten moderni 2020-luvun instituutio. Toimeenpanokykyä pitää olla laajasti kaikilla hallinnonaloilla ja kaikki ministerit ja ministeriöt on sitoutettava yhteiseen

⁸ <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/161931>

tietopolitiikan suunnitteluun ja -toteutukseen. Tietopolitiikan johtaminen on verkostojohtamista ja uuden ministeriön tulisi olla muutoksen tuen organisaatio, jonka tehtävänä on yhteiskunnan digitaalisen infrastruktuurin ja tietopääoman kokonaisuuden hallinta ja yhteiskehittäminen yhteiskunnallisia tavoitteita tukevasti. Ministeriö voitaisiin toteuttaa kohtuullisin kustannuksin ja virkajärjestelyin järjestämällä sen käyttöön digitalisaation ja tietoasioiden parissa nykyisissä ministeriöissä ja niiden alaisissa laitoksissa toimivia henkilöitä. Näillä virkahenkilöillä voitaisiin tietoisesti säilyttää linkitys aiempiin ministeriöihin ja hallinnonaloihin, jolloin eri toimialojen ymmärrys säilyisi, tiedonkulku olisi sujuvaa ja paras asiantuntemus erilaisiin kysymyksiin käytettävissä.

Tieto- ja teknologiavaliokunta

Tietopoliittinen näkökulma lainsäädännön eduskuntakäsittelyssä jää nykyisin hajanaiseksi, kun kenelläkään ei ole selkeää vastuuta tarkastella lainsäädäntöä tästä näkökulmasta. Tieto- ja teknologiapolitiikka tulee huomioida eduskunnan valiokuntakokoonpanossa perustamalla seuraavan hallituskauden alussa tieto- ja teknologiavaliokunta. Uusi valiokunta voitaisiin, eduskunnan työjärjestystä muuttamalla, muodostaa asiantuntijuutta kerryttäväksi lausuntovaliokunnaksi, joka tukee muiden valiokuntien työtä. Vaihtoehtoisesti myös tulevaisuusvaliokunnan roolin laajentaminen tulevaisuus- ja tietopoliittiseksi valiokunnaksi voisi palvella samaa päämäärää.